

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY XII.

BARCELONA 31 DE DESEMBRE DE 1889.

NÚM. 134.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA'LS ASSOCIATS.—Pera'ls no socis, 1'50 pessetas al any.—Número sol, 25 cénts.
Se suscriu en lo local de la ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigir-se totas las comunicacions, y en la llibreria de Verdaguer.

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTIFICAS

En virtut de la elecció reglamentaria afectuada lo dia 14 del corrent, la Junta Directiva, pera l' any 1890, ha quedat constituïda del modo següent:

PRESIDENT:	D. Francesch Ubach y Vinyeta.
VICE-PRESIDENT:	» Ferrán de Sagarra.
TRESORER:	» Antoni Bulbena.
VOCALS:	» Heribert Barallat.
»	» Eduart Castellet.
»	» Jaume Oliver.
»	» Francisco Flós y Calcat.
»	» Claudi Durán y Ventosa.
»	» Joseph Roig y Puñed.
SECRETARI 1. ^{er}	» Francisco Carreras y Candi.
» 2. ^{on}	» Jaume Novellas de Molins.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES DE DESEMBRE.

RESIDENTS

- D. Juli Vintó y Casallach.
» Joaquim Sumpsí.
» Joan Peris.
» Lluís Arissó y Gacía.

EXCURSIONS

(*Extracte.*)

GUILLERÍAS: LA RIERA MAJOR, (particular) Agost de 1889.

Assistencia dels Srs. Bertran, y Carreras y Candi. (*Acabament*).

Pera anar á St. Feliu, atravessat lo pont de *Bojons*, 's remunta per la altra vorada de la Major, endinzantse en un hermós bosch de pins y abets, á fi de guanyar un replá per ahont jogineija remorosa l' aigua d' un torrentet que s' ha de traspasar per tres vegadas. Prosseguint la pujada y al sortir del bosch, se descubreixen los camps conresats, y 'ls edificis que forman lo poblat y capella de St. Feliu, ahont s' arriba al cap d' una hora de deixar la iglesia de St. Sadurní. En la principal de las casas se llegeix, esculpit en la pedra, «*Joan Verneda. Elena Verneda y de Mayoles 1670.*» La capella restaurada, conserva románich son ábside y parets interiors de volta de canó; guardantse encara en son interior quatre petits retaules probablement del sigle xii. Junt á ella hi ha un reduhit cementiri pel vehinat. Sa situació es inmillorable, puix á despit de sa altura, que no es poca, aquell plá, relativament extens, está arresserat y 'l fán menys fret los alts turóns que l' envoltan y que son lo terminal de Vilatorta y Osormort; en un dels quals hi han las runas del que fou castell de *Ca Meda*, per quin coll passa lo camí de carro que va de St. Feliu á Vich. Ne tragueren croquis los Srs Bertran y Carreras.

Espinelvas y Viladrau son los dos unichs pobles de la Riera Major que pertanyen á la província de Girona, decantantse després sa frontera cap á Carós y á St. Miquel de Pineda. Entre los kilómetres 14 y 15 de la esmentada carretera de St. Hilari's troba lo camí de ferradura d' Espinelvas, lo qual era abans de la construcció d' aquella, la sola comunicació entre Vich y St. Hilari, y alashoras tenia més importancia que no té. Emprenent la pujada per la vorera esquerra de la riera de Corts, s' ha de guanyar lo coll del *Bruch*, al altre costat del que corra la riera d' Espinelvas, quin curs se deu remontar fins atravessarla quasi al peu del poble. D' Osormort á Espinelvas tarda á arribarshi una hora y mitja ab matxo, puix se troba emplantat fora de carreteras, en una amagada vall de las Guillerias. Está situat lo poble en petita altura ó vessant de las montanyas vehinas. Apareixen aquestas plenas de

bosch, mentres en lo plà y en sas falclas verdejan ó groguejan los camps conresats.

La iglesia parroquial, baix la advocació de Sant Vicens, encar que completament restaurada y desfigurada en son interior per aditaments que li donan una forma de vasta habitació ab llochs entrants y sortints del pitjor gust, ha conservat intacte, per fortuna, son senzill portal románich, format de dos capitells, esculturats grollerament, ab columnas de llisa basamenta. Lo campanar s'aguanta ab lo típich aspecte d'aquella época: es de dos pisos, y entre ells corre un senzill motiu d'ornamentació, format per archs semicirculars, en nombre de cinch en l'una cara y de sis en la altra. Lo senyor Bertrán ne tregué un croquis. Lo cementiri, com antiguament, segueix conservantse junt á la iglesia, separantlo d'ella una paret formant ab la de la rectoria un passadís no molt ample al cap del que s'obra la esmentada porta románica, imprimint un aspecte original y tétich á aquell conjunt. En la jurisdicció eclesiástica de Sant Vicens no hi ha més capella que la del *Mas-Joan*, á mitj quart del poble, cap á Ponent, que res té de particular.

Prosseguint ara la ruta desde 'l molí de *Bojons* (Osormort) per lo curs de la Riera Major, pera fer vía á Castanyadell y á St. Andreu de Baucells, ahont las montanyas son de las mes feréstegas de las Guillerias; se continuá per la carretera fins lo primer pont de pedra en lo *Torrent del Más* (10 minuts) y deixantla, empuerren altre camí per junt las ayguas de la Major. De dos curriols que 's topan, lo de la esquerra los enmenaría tant sols á la masia *Crevillers*, y s'ha de pujar pel de la dreta envers la de *Miralpeix* (23 minuts de *Bojons*.) Al acabarse la pujada, s'ovira aquella primera en la vall, costat oposat de la Riera.

Lo camí deixa ja la Riera Major, pera no trobarla fins tornant de Castanyadell; endintzantse per las serras, segueix lo torrent de *cán Faire*, l'atravessa (30 minuts de *Bojons*) y als cinch minuts enmena á la casa; cubrintse allá d'una atapahida cortina de fullatge, obliga al excursionista á ajeures damunt de la caballeria pera no eixirne malparat. Lo remoreig del agua que de saltant en saltant devalla pel fons de las montanyas y l'espectacle de cent cascates que 's perden munt enllá, fá que al cambiar d'indret la pujada per guanyar á *cán Sureda*, (52 minuts de *Bojons*) 's deixi ab greu *cán Faire* y sos encontorns. Ja dalt de tot del serrat (58 minuts de *Bo-*

jons) s'esplaya la vista ovirant properas las selvatjes, rogenças y nuas montanyas de Vilanova y Sau, panorama cambiat de sobte en un dels revolts d'aquell coll, (1 hora de *Bojons*) mostrant des-sota, voltadas de verdor, un grupet de casas, destacantshi la em-blanquinada iglesia de Castanyadell y al enfront á altura igual de la en que 's trobavan, sola y com abandonada, al mitj de boscos, la solitaria parroquia de St. Andreu de Baucells, distant poch mes d' una hora de la de Castanyadell.

Devallant per una dreta vessant, y atravessada per pintoresca palanca la corrent coneguda per *Riera de Castanyadell*, exhuberant de vegetació, (1 h. 15 m. de *Bojons*) poch se tarda en arribar al peu del turonet en quin cim está assentada la parroquia de St. Pere (1 h. 30 m. de *Bojons*) y junt á ella la rectoria, duas casas mes y alguns estables. Al voltant d'aquest puig, mes ó menys amagadas, hi han, escampadas, algunas masias de las catorze ó quinze que forman son terme municipal.

La iglesia es moderna (1780) y senzilla, ab carencia complerta de detalls artístichs dignes d'esment; conservant sa planta de creu llatina, tal vegada d'altra construcció precedent. Segell de la importancia que alli té la família Tortadés son la antigua sepultura al mitj del creuher á ella pertanyent, y la tribuna ó clós de preferencia que hi té á la dreta del altar major.

A un extrém del replá ahont s'alsan las ditas casas é iglesia, y junt á aquesta, hi ha 'l cementiri; y l'altre conté una era petita y desigual, que porta un retol en rajola clavada en la paret d'un estable, ahont se llegeix lo nom: *Plaza Mayor*.

Mancantloshi temps pera arribarse á St. Andreu de Baucells, se dirigiren pel camí mes curt cap á Vilanova de Sau. Atravessada la *Riera de Castanyadell* per casa 'l Riber, se passa pel costat dels molins de *Tortadés* y del *Riber*, (22 y 24 minuts respectivament) alimentadas llurs bassas ab molta pena, en los mesos d'istiu, ab la poca agua que porta 'l torrent, lo qual despres de dit darrer molí, llensa son capdal á la Riera Major en lloch altament pintoresch y remorós. De alli al antich pont de *Malafogassa* hi ha un tir de carrabina (28 minuts de Castanyadell.) Es aquest pont románich, de dos ulls y molta alsada. Lo camí s'ajunta ab lo de St. Andreu de Baucells, distantne hora y mitja; y la naturalesa dona mostra de son esplendor ab una corpulenta noguera, d'hermós brancat-

ge, com no se 'n troba igual de moltes horas al voltant, segons opinió dels practichs del país.

Ja en las vessants oposadas, á una hora de pujada per variat bosch, s' arriba á *can Valenti* ovirantse distintament lo poble, vall y singleras de Vilanova de Sau. Sufreix lo país un cambi radical: lo plá es bastant extens, com cap mes n' hi ha en la Riera Major; lo bosch se veu substituït per camps conresats y prats pel bestiar; y l' extens mantell fosch que 'ls boscos prestavan á las serraladas abans descritas, está cambiat pel tó rogench y groch de las peladas singleras que envoltan la plana.

Ab una hora y mitja s' arriba á Vilanova.

Aglevada la població junt ab sa iglesia, en lo cim d' un petit coll, se destaca del restant plá y 'l domina per complert. Lo campanar es quadrat y dels ab marlets en gradació, probablement del sigle xv, consemblant als d' Argentona, Corredor, varis del Vallés, etc. Una contrarietat imprevista feu que no poguessen entretenir-se á Vilanova, deixant de visitar la iglesia de Sta. Maria.

Una hora se tarda en percorrer la distancia entre Vilanova y St. Romá de Sau, dos pobles intimament agermanats en sa administració, mes dels quals lo primer ha absorbit tota la importancia del segon, fins al extrem que á St. Romá si 's vol tirar una carta al correu s' ha de anar á buscar lo bussó á Vilanova.

La Riera Major no passa per Vilanova, sino que desaigua en lo Ter á St. Romá, poch abans del *moli del Ter*; de manera que d' aquella vila sols ne recull las ayguas de las vessants que no miran al poble, essent son principal torrent, tributari directe del riu. Prosseguint l' itinerari, á mitat del camí de Sau se troba *can Matheu*; y dos minuts abans del poble, un magnífich pont de pedra, de tres arcadas guanya 'l Ter, pont de novella construcció, assentat en antichs pilans pertanyents á un altre mes primitiu, tal vegada románich, que fou volat y enderrocat quant la lluyta civil de nostre sigle dita dels *set anys*.

Composan la població unas quinze casas de pobre aspecte, algunas ab inscripcions en la pedra de damunt de llurs portals, y entremitj d' ellas la iglesia baix la advocació de St. Romá martir. Conserva románichs lo campanar y pot esser també sa planta de creu llatina. L' altar major y laterals tots barrochs y de malt gust. Lo campanar á la par que senzillissim y primitiu, es de tres pisos, y sufri una notable restauració, tal vegada en los sigles xv ó xvi,

fentlo terminar en marlets ab escala, segurament pera imitar al de Vilanova. Una de las campanas té inscripció gòtica del segle XIII. Lo Sr. Carreras y Candi tregué un apunt d' aquesta iglesia.

Castanyadell, Vilanova y Sau forman los tres un sol Ajuntament, y entre tots encara no arriban á noucents habitants. En lo molí dit *del Ter*, que fá l' ofici d' hostal, y ahont se troba sempre bon peix, per dedicarse los moliners á la pesca, donaren per terminada sa excursió als pobles de la Riera Major.

EXCURSIÓ Á PRADES, CIURANA, SERRAS DEL MONTSANT, SCALA-DEI, TIVISSA Y MONASTIR DE CARDÓ, (particular) 24 al 30 d'Agost 1889.

Trobántse 'l senyor Gispert (D. Joaquim) en el mes d' Agost passat, en la Espluga de Francolí, en la matinada del dia 24 del meteix, y acompanyat de nostres consócis los senyors Tintorer y Oller, y altres dos amichs, emprengueren lo camí que conduheix á la vila de Prades, á través de las montanyas d' igual nom. A una hora de distancia dels caserius de Poblet se passa pel costat de la font d' *Arola*, fins que, per entre mústichs vinyats y novella plantacions d' avellaners, s' entra en lo sech llit de la riera de *Titllá*. Per ella s' interna 'l viatjer per las vessants de las montanyas de Prades; quelcom més tart se feya una curta parada al peu de la font que brolla en sos márges. Algún temps després abandonavan la dita riera, prenent la pujada que arriba fins al *coll de Prades*, per lo que en altres temps eran famosos boscos de Poblet.

Desde dit elevat lloch se disfruta d' un bonich panorama constituït per bona part de la conca de Barbará, y sas montanyas de Llevant, sobre las que guayian las crestas del Montserrat, y per lo Nort l' Urgell, y Lleyda en son fons. Al empendre la baixada cap á Prades, se contemplava la suau fondalada en que 's troba, afalgant son rialler y apacible aspecte propi dels païssos septentrionals, que deu á sa altitut de 949 metres sobre 'l nivell del mar.

No obstant de que altrás vegadas la Associació, ó dignes individus de la meteixa, la han visitat, no 's deixarà de recordar son típich caràcter, la forta muralla que encara avuy tanca part del recinte, y la iglesia parroquial d' estil gòtich, ab rastres bizantins y adicions del *Renaixement*. En uns terrers propers s' instala la fira de bestiar, que allavors s' esqueya; y era de veure 'l contínuo moviment y bullici de traficants y ramblers. Apartaren la vista ab horror d' un grupo en que 's jugava á matar colomins subjectes

per las potas, á cops de pedra, cada una de las quals valia al empresari del repugnant entreteniment 5 ó 10 céntims, segons la distancia de que 's tirava. ¿No podria la Autoritat evitar diversions tant indignas d' un poble de sentiments humanitaris?

Eran las 9 del matí, quan nostre amich lo Sr. de Gispert, deixant sos companys á Prades, emprengué lo camí de Ciurana, en unió del guía Joan Oliva, de la Espluga; que 's fa un deber de gratitut en recomenar als excursionistas, ab la seguritat de que en ell han de trobar un home honrat, un servidor atent, y un amich tant fidel com intelligent, també disposat á sentir los grandiosos espectacles de la naturalesa. Se surt de Prades, en direcció á Ponent, vegentse als pochs passos una gòtica creu de terme una mica deteriorada. Al transposar un petit turó, se pert de vista la població, internantse per un territori de naturalesa calcàrea, cubert de matolls y d' aspecte sumament agrest que forma 'l cor de la serra. Per la esquerra se distingeixen prest las clotadas y singles propers á La Febró, de tétrica forma. A la hora y mitja, y sempre per igual terror, se vá baixant á poch á poch, pera venir á parar á una estribació que avansa sobre la comarca del Priorat, constituhint una enlayrada llengua de terra que sosté 'l petit é interessant poble de Ciurana, á la distancia de més de duas horas de Prades.

Poble 'l de Ciurana d' escassíssim vehinat, es digne de visitarse per sos recorts històrichs, sas antiguetats, la bellesa del panorama que 's disfruta desde 'l meteix, y lo sorprenent de sa posició topogràfica. En sa rectoría, y ab la eficas recomenació del Rnt. senyor Batalla, Rector de Vimbodí, y delegat de la Associació, trobá nostre amich lo més cordial y bondadós aculliment, no obstant la ausencia del senyor Rector; no logrant siquerra que li fos acceptada una senzilla remuneració ab que tractá de recompensar l' afany pera servirlo d' aquellas bonas gents, y sos desvetllaments en prepararli un comfortable dinar. Nös complavém, desde aquestas planas, en fer arribar á dit senyor Rector lo més sincer reconeixement de nostre consóci.

Posseheix Ciurana una ben trassada iglesia parroquial pertanyent al últim período del art bizantí; consta d' una sola nau de bonas proporcions ab volta apuntada, seguida d' una imposta de pur gust bizantí formada per doble ratlla d' ánguls separats per un bordó. Orientat l' edifici ab tota exactitut, l' ábside es semi-

circular y sens cap motllura, com tampoch la té l' únich vano que en ell s' obra. Posada la porta en lo mur N. té tres toros que forman altres tants archs en degradació, tancats dins una pestanya ab iguals adornos que la imposta interior; segueix la imposta ab motlluras antemáticas que engendra 'l dintell, y després dos columnas per costat, de las que avuy ne queda una, essent lo capitell ab que acaba, de tambor cúbich ab fruytas als costats. Lo dintell está sostingut per permodols laterals ab animals fantástichs. Prop de la porta, s' apoya en la paret una sepultura de pedra senzillissima ab la tapa á duas vessants. Suposa la tradició que descansavan allí 'ls restos d' una ignorada reyna mora. Sembla obra del sigle XIII, y per lo tant poch posterior á la iglesia.

Té l' altar major tres retaules de bona execució, especialment lo del centre en lo que 's veu la imatge de Sant Antoni, ab la testa perfectament pintada. S' hi venera ademés la *Verge de Ciurana*, esculptura sens importancia. Forman la pila del aygua benevta dos capitells sobreposats, que sembla procedeixen de las columnas que faltan en la porta, y que es llástima no tornin á son lloch pera completar lo monument: un d' ells historiat, y d' estil recort del corinti l' altre.

Del que en passats sigles fou inexpugnable castell quedan únicament las despallas de que forman part murs construhits ab grans carreus y qual espessor no s' aparta gran cosa de dos metres; una habitació encara cuberta ab volta apuntada, y algunas sageras circulars, donan també fé de la existencia de la fortalesa. Prop del single se troban dos clots coneguts per lo *Salt de la reina mora*, y que 's conta ser los que deixá lo cavall que montava aquella interessant reina de que hem parlat, al despenyarse al abim. No 's pot creure aquesta construcció anterior al sigle XIII, á poca diferencia, y molt menys seguir als que, acceptant los errors de Madoz, troban restos árabes ahont sols hi ha, sens cap dupte, construccions de pur estil bizantí.

Tant lo castell com la població ocupan tot l' ample del planell, rodejat d' imponents singles que 'l deixan enterament aïslat per tres de sos costats, per un dels quals corre 'l riu Ciurana, poguentse admirar un extens y hermós panorama.

(Continuará.)